

ŽIVOTNA PRILAGOĐENOST MAJKI U RAZLIČITIM TIPOVIMA JEDNORODITELJSKIH MAJČINSKIH OBITELJI TE KOGNITIVNA USPJEŠNOST NJIHOVE DJECE

Renata MILJEVIĆ-RIĐIČKI
Učiteljski fakultet, Zagreb

Tea PAVIN IVANEC
Institut za društvena istraživanja, Zagreb

UDK: 159.922.73
Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 23. 5. 2007.

Cilj ovog rada bio je ispitati postoje li razlike među različitim tipovima jednoroditeljskih majčinskih obitelji, i to u pogledu životne prilagođenosti majki te kognitivnoga statusa njihove djece. Istraživanje je provedeno na 42 samohrane majke (rastavljene, udovice i nikad udavane) te na 42 djece predškolske i rane školske dobi. Ispitani aspekti životne prilagođenosti majki odnose se na ekonomske poteškoće obitelji, percipiranu razinu podrške obitelji i prijatelja te na zadovoljstvo životom. Kognitivni status djece ispitan je skalama Testa spremnosti za školu, Ravenovim progresivnim matricama te Chrichtonovom ljestvicom rječnika. Prikupljeni su i podaci o školskom uspjehu djece. Rezultati pokazuju kako među različitim tipovima jednoroditeljskih majčinskih obitelji nema razlike u životnoj prilagođenosti majki. Zadovoljstvo majki veće je što je manje ekonomskih poteškoća s kojima se suočava i što je podrška koju dobiva od okoline veća. Kognitivni status i školski uspjeh djece također se ne razlikuju s obzirom na tip jednoroditeljske obitelji. Dobivene razlike na pojedinim mjerama kognitivnoga statusa djece mogu se pripisati poticajnosti kućne okoline.

Ključne riječi: jednoroditeljske majčinske obitelji, životna prilagođenost, kognitivni status djece

Renata Miljević-Riđički, Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Savska cesta 77, 10 000 Zagreb, Hrvatska.
E-mail: renata.miljevic@ufzg.hr

UVOD

U literaturi možemo naići na razne izvore koji govore o jednoroditeljskim obiteljima i njihovoj usporedbi s dvoroditeljskim obiteljima s obzirom na različite aspekte životne prilagođenosti i dječjeg razvoja (Miljević-Ridički, 2004.). No mnogo manje izvora bavi se razlikama između različitih oblika jednoroditeljske obitelji.

Istraživanja pokazuju da više od polovice djece do svoje osamnaeste godine bar jedan dio života provede samo s jednim roditeljem, i to u većini slučajeva s majkom (Frude, 1991.; Manning i Smock, 1997.; Martin i Colbert, 1997.; Amato, 2000.). Roditelji samci, odnosno samohrani roditelji, to mogu postati zbog smrti bračnoga partnera ili rastave, a mogu biti samohrani jer nikad nisu ni bili vjenčani. Europski podaci pokazuju da je među roditeljima samcima najviše rastavljenih – 57%, zatim udovica/udovaca – 22% te nikad vjenčanih – 21% (Istraživanje *European Community Household Panel Survey*, 1996., prema Raboteg-Šarić i sur., 2003.). Kućanstva u kojima je majka sama s djecom čine 12,46% od ukupnoga broja kućanstava u Hrvatskoj. Podaci Državnoga zavoda za statistiku (2006.) govore kako je, prema popisu stanovništva iz 2001. godine, od ukupnoga broja samohranih obitelji većina majčinskih (83%). Tomu svakako pridonosi i činjenica što se nakon rastave djece u oko 86% slučajeva dodjeljuju majci (Državni zavod za statistiku, 2006.), a ujedno i postotak rastavljenih majki raste. Na 1000 sklopljenih brakova, godišnje se razvrgne njih 220. Prema podacima Državnoga zavoda za statistiku, broj djece rođene izvan braka blago raste: 2002. godine od otprilike 40 000 novorođene djece 9,6% rođeno je izvan braka, 2003. godine 10,1%, a 2004. godine 10,5%. Danas je i više žena koje se odlučuju imati dijete bez partnera. U prijašnjim se vremenima uz neudane majke redovito vezalo siromaštvo i niže obrazovanje, uglavnom neželjena trudnoća i mlada, adolescentska dob. Međutim, u današnje se vrijeme mnogo obrazovanih, dobro situiranih majki odlučuje imati dijete bez partnera. Weinraub i Gringlas (1995.) ističu da su majke same po svom izboru (izvorno: *SMC – Single Mothers by Choice*) u SAD-u uglavnom žene koje su prešle tridesetu, bijele, pripadnice gornje srednje klase. Financijski su sigurne i neovisne, dobro obrazovane i dobro plaćene na svom poslu. Dok su u 1960-im godinama to bile žene koje su se povele za feminističkim idejama, u 1980-im godinama to su žene koje ne žele provesti život bez djeteta, ali pritom ili nemaju odgovarajući partnerski odnos, ili se ne mogu odlučiti za život s partnerom, a vrijeme za reprodukciju im istječe (Weinraub i Gringlas, 1995.). Tada se odlučuju za samostalno majčinstvo uz podršku obitelji, prijatelja, liječnika ili socijalne službe koja potiče usvajanje djece (Ma-

nnis, 1999.). Ni u Hrvatskoj više nisu rijetkost majke koje su vlastitim izborom odlučile biti samohrane. S obzirom na različite vrste jednoroditeljskih majčinskih obitelji, mogu se očekivati i neke razlike među njima – kako s aspekta majki, tako i s aspekta razvoja djece.

Kada govorimo o utjecaju obiteljske strukture na razne aspekte djetetova razvoja i prilagodbe, u literaturi se može susresti nekoliko glavnih teorijskih modela koji pokušavaju objasniti mogu li se i zašto očekivati određene razlike među različitim vrstama jednoroditeljskih obitelji. Općenito postoji slaganje oko toga da odrastanje u obitelji s oba roditelja ima niz prednosti pred jednoroditeljskim obiteljima, uglavnom zbog posredničkih utjecaja koji se više vežu uz jednoroditeljske obitelji, no nema jasna slaganja oko toga očekuju li se i kakve razlike među različitim vrstama jednoroditeljskih obitelji. Tako se prema npr. modelu obiteljske strukture (Biblarz i Gottainer, 2000.) ne očekuju razlike među majkama koje su iz raznih razloga samohrane, jer je, prema tom modelu, ključni faktor samo odrasta li dijete s jednim roditeljem ili s oba roditelja. Dakle, ako dijete odrasta samo s majkom, svejedno je zbog čega je ta majka samohrana, jer je temeljna obiteljska struktura u tom slučaju ista. U prilog ovomu idu i rezultati koje su dobili Deleire i Kalil (2002.). Naime, oni su uočili razliku među jednoroditeljskim obiteljima, no ne zbog samohrana roditeljstva nego ovisno o tome jesu li u kućanstvu i djed i/ili baka. Adolescenti koji žive s jednim roditeljem i bar jednim djedom/bakom imali su bolje razvojne rezultate, što su pripisali obiteljskoj strukturi, odnosno kućanstvu s više od jedne odrasle osobe.

Nadalje, prema modelu ekonomije kućanstva (Biblarz i Gottainer, 2000.) ističe se kako je obitelj s oba roditelja učinkovitija s obzirom na to da svaki od roditelja pruža svoje vrijeme i ekonomske resurse djetetu (a koji onda utječu i na dobrobit djeteta). U skladu s tim, sva djeca koja odrastaju samo s jednim roditeljem uskraćena su za te resurse od drugog roditelja. S obzirom na to da se ovdje ističe važnost ekonomskoga statusa obitelji, razlike među samohranim majkama mogu se očekivati ako određena kategorija samohranih majki ima osjetno više ekonomskih resursa od drugih. U literaturi se mogu susresti izvori koji upućuju na to kako ekonomski status obitelji može biti važan posrednik utjecaja obiteljske strukture na socijalni i kognitivni razvoj djeteta (npr. Duncan i Brooks-Gunn, 2000.; Carlson i Corcoran, 2001.). Jedan od mehanizama preko kojeg ekonomski status može djelovati na djetetov razvoj jest kvaliteta, odnosno opremljenost i poticajnost kućne okoline koja se očituje u broju djetetu dostupnih didaktičkih igračaka, knjiga i ostalih iskustava i aktivnosti koje pozi-

tivno utječu na razvoj. Te aktivnosti dostupne kod kuće mogu uspostaviti vezu između prihoda i djetetovog razvoja. Duncan i Brooks-Gunn (2000.) navode i kako se djelovanje tih mehanizama može razlikovati s obzirom na djetetovu dob, pa tako kućna opremljenost može najviše utjecati u predškolskoj dobi i srednjem djetinjstvu, no ne i u adolescenciji. Amato i Partridge (1987.) navode kako su među samohranim majkama općenito češće ekonomske poteškoće, no istodobno navode i kako su udovice, u odnosu na rastavljene majke, ipak u nešto povoljnijem položaju kada je riječ o nekim aspektima (npr. ne moraju dijeliti imovinu ili se ne moraju seliti). U tom slučaju mogli bismo očekivati i da će udovice, a time i njihova djeca, biti u nešto povoljnijem ekonomskom položaju od ostalih samohranih majki.

Osim navedenoga, u literaturi se spominju još neki modeli koji se bave kompetencijom za roditeljsku i partnersku ulogu (Biblarz i Gottainer, 2000.) U ovom slučaju pretpostavlja se kako je moguće da oni roditelji koji se rastavljaju već imaju neke karakteristike koje i rastava i probleme djece čine vjerojatnijima (npr. manjak kompetencije u obiteljskom okruženju). Stoga iz ove perspektive rastavljene majke mogu biti u nepovoljnijem položaju od ostalih samohranih majki, što može utjecati i na razvoj djece.

Osim ekonomskoga statusa obitelji, majčina životna prilagođenost i zadovoljstvo životom također su među varijablama kojima se istraživači često bave ispitujući razlike među obiteljima različite strukture te njihovim utjecajem na djetetov razvoj. Samohrane su majke češće slabije prilagođene i manje zadovoljne životom u odnosu na one u dvoroditeljskim obiteljima. Pritom važnu ulogu imaju ekonomske poteškoće, nezaposlenost i nedostatna podrška ili razumijevanje rođaka i prijatelja (ali i šire okoline). To se, nadalje, može odraziti i na kvalitetu roditeljstva, pa i na djetetov razvoj. Carlson i Corcoran (2001.) su, osim značajnog utjecaja kvalitete kućne okoline na uspjeh djece na testovima kognitivnih sposobnosti, dobili i pozitivnu povezanost između majčine životne prilagođenosti i djetetova kognitivnog razvoja. Kao što je već spomenuto, na majčino zadovoljstvo životom utječe i podrška koju majke dobivaju od bliže okoline, na koju mogu utjecati i stavovi društva o samohranim majkama. Halmi je (1997.), proučavajući oblike marginalizacije samohranih roditelja, proveo istraživanje na uzorku od stotinjak samohranih roditelja u Hrvatskoj i došao do zaključka da su najpovoljniji stavovi prema udovičkim obiteljima, zatim rastavljenim roditeljima, a najnegativniji je stav prema nikad vjenčanim roditeljima. Te se tri vrste jednoroditeljskih obitelji, prema Halmiju (1997.), razlikuju po socioekonomskom statusu i

djelomično socijalnoj prihvaćenosti, tj. odnosu rođaka prema obitelji. Na heterogenost jednoroditeljskih obitelji upućuju i Raboteg-Šarić i sur. (2003.), osobito u odnosu na socijalnu podršku koju im pruža okolina. Rastavljene majke i one koje su rodile izvan braka ponekad nailaze na predrasude okoline, koja negativno prosuđuje o njihovoj moralnosti. Mnogo je povoljniji stav društva prema udovicama. Moguće je i sažaljevanje roditelja samaca, a vrlo se rijetko ističu pozitivne strane jednoroditeljske obitelji, poput veće odgovornosti i uključenosti djece u kućanske poslove, boljega slaganja između roditelja i djece i sl. (Demo i Acock, 1993.; Raboteg-Šarić i sur., 2003.). Turner (2006.) navodi kako, kad se uspoređuju rastavljene majke i neudane majke, razlike idu u prilog rastavljenim majkama. Podaci jesu noviji, ali se odnose na majke koje žive u seoskoj sredini (Nova Engleska, SAD). Prema tom izvoru, rastavljene su majke bolje obrazovane, imaju bolje prihode i u većem su stupnju zaposlene od neudanih majki. Prema istom izvoru, premda su rastavljene majke boljega socioekonomskog statusa od neudanih, one to tako ne doživljavaju jer su usmjerene na negativne promjene povezane s prijelazom na samostalno majčinstvo. U pogledu traženja i dobivanja socijalne podrške, rastavljene su majke, kad su se udale, postale neovisne ili manje ovisne o članovima svoje primarne obitelji, pa bi im traženje ili dobivanje pomoći od članova obitelji nakon rastave moglo značiti bračni neuspjeh ili gubitak nezavisnosti. Neudane majke trajno se oslanjaju na podršku obitelji i smatraju to prikladnim. Iako udovice nisu bile dio uzorka opisanoga Turnerovog istraživanja iz 2006., možemo pretpostaviti kako su i one, kao i neudane majke, u odnosu na rastavljene, u povoljnijem položaju kada je riječ o podršci obitelji i okoline.

Kada govorimo o povezanosti obiteljske strukture i kognitivnog razvoja djece, valja napomenuti i mjere djetetova kognitivnoga statusa. Tako Pike (2003.), u pregledu istraživanja na tom području, navodi kako istraživanja koja su se bavila kognitivnim aspektima razvoja daju ponešto kontradiktorne rezultate kad su u pitanju djeca rastavljenih roditelja i onih koja odrastaju s oba roditelja. Naime, kada se kao mjere akademskog uspjeha uzimaju procjene nastavnika (npr. ponašanje u razredu, koncentracija i sl.), djeca rastavljenih roditelja postižu slabije rezultate. No kada se kao mjere akademskog uspjeha uzimaju standardizirane mjere (poput npr. rezultata na testovima inteligencije ili ocjene), razlika među djecom nema.

Istraživanja pokazuju kako utjecaj pojedinih obiteljskih karakteristika na aspekte djetetova razvoja nije upitan, pri čemu su neki od najčešće istraživanih mehanizama socioeko-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 17 (2008),
BR. 3 (95),
STR. 553-571

MILJEVIĆ-RIDIČKI, R.,
PAVIN IVANEC, T.:
ŽIVOTNA...

nomski status obitelji i majčina životna prilagođenost. Navedeni mehanizmi (u kombinaciji s ostalima) mogu djelovati istodobno ili u interakciji te na taj način utjecati na djetetov razvoj. Naime, odnos obiteljskog okruženja i razvoja djeteta nikako nije jednosmjernan. To je recipročan odnos u kojem roditelji utječu na dijete i dijete utječe na roditelje. Kada je riječ o majčinoj životnoj prilagođenosti, njezin utjecaj na djetetov kognitivni razvoj jest kumulativan i dugoročan. Djeca bolje prilagođenih majki imaju prednost od najranije dobi, jer se obrazovanije majke više trude da kućna opremljenost i dječja okolina budu poticajne. Odnos između majčina životnog zadovoljstva i dječje uspješnosti dvosmjernan je i interaktivan – zadovoljnije majke potiču dječju uspješnost, što, opet, čini njih zadovoljnima. S druge strane, djeca majki koje imaju poteškoće u životnoj prilagodbi češće imaju i slabija kognitivna dostignuća, što onda povratno povećava majčino nezadovoljstvo (Miljević-Ridički, 2005.). Kumulativnost faktora ističe i Zarevski (2000.), dodajući okolinskim faktorima i genetske utjecaje – dijete inteligentnijih roditelja, uz povoljne naslijeđene sposobnosti, ima i veće mogućnosti za napredovanje zbog bolje kreirane okoline. Ono samo utječe na roditelje svojim pitanjima, potrebom za istraživanjem i sl., pa se roditelji više trude oko poticaja u dječjoj okolini. Kumulativni kontinuitet i recipročnu povezanost različitih čimbenika (karakteristike koje se odnose na dijete, roditelje, u prvom redu majku, te kontekst) nizom primjera dokumentiraju Luster i Okagaki (1993.), autori poznati po ekološkom pristupu roditeljstvu.

Ono što u ovom području svakako nedostaje (povezano s utjecajem same obiteljske strukture na djetetov kognitivni razvoj) jesu brojnija istraživanja u kojima se uspoređuju različite kategorije samohranih majki, kako bi se dobili jasniji odgovori na pitanje postoje li među njima razlike u životnoj prilagođenosti te postoje li razlike u kognitivnom razvoju njihove djece. Ovaj je manjak istraživanja u Hrvatskoj još izraženiji.

U ovom radu ispitat ćemo postoje li razlike u određenim aspektima životne prilagođenosti majki ovisno o tipu jednoroditeljske obitelji – udovica, rastavljena te neudana majka. Pritom se majčina životna prilagođenost odnosi na skupinu varijabli: majčino životno zadovoljstvo, ekonomski status obitelji te percepciju okolinske potpore. Ispitat ćemo i postoje li razlike u mjerama kognitivne uspješnosti njihove djece s obzirom na vrstu jednoroditeljske obitelji. U sklopu ovoga problema provjerit ćemo i u kakvu su odnosu dostignuća djece na testovima kognitivnih sposobnosti te poticajnost kućne okoline u kojoj djeca odrastaju i majčino obrazovanje.

METODA

Sudionici

Jednoroditeljske obitelji u našem uzorku definirane su kao obitelji u kojima majke žive same s djecom tri godine ili duže. Ispitivanje je provedeno u sedam zagrebačkih vrtića, pri čemu se vodilo računa da u uzorku budu zastupljeni vrtići iz različitih dijelova grada Zagreba, a suradnja se dogovarala sa stručnim suradnicima zaposlenima u vrtićima. Uključena su sva djeca tzv. starijih grupa u vrtiću koja žive samo s majkom hraniteljicom. U istraživanju su sudjelovale 42 majke: 21 rastavljena majka, 11 nikad udanih majki i 10 udovica. Većina majki (N=26) ima srednju stručnu spremu, 12 ih je visokoobrazovanih, a 4 majke imaju nižu stručnu spremu. Sve su majke zaposlene i iz Zagreba su. U ukupnom uzorku djece (N=42) bile su 22 djevojčice te 20 dječaka. Djeca su imala između 6 i 7 godina. Sva su djeca u vrijeme prvog ispitivanja bila polaznici raznih dječjih vrtića grada Zagreba, tzv. starijih grupa u vrtiću (zadnja godina pohađanja vrtića prije škole).

Instrumenti

Podaci o socioekonomskim karakteristikama obitelji prikupljeni su od majki, a uključivali su sljedeće mjere:

Majčino *životno zadovoljstvo* ispitano je Skalom životnoga zadovoljstva (Diener i sur., 1985.). Skala se sastoji od pet čestica, koje se odnose na majčino životno zadovoljstvo (primjer čestice: *Kad bih mogla ponovo proživjeti svoj život, ništa ne bih željela promijeniti.*). Odgovori se procjenjuju na skali od 1 do 5 (1 – nikako se ne slažem do 5 – potpuno se slažem). Unutarnja pouzdanost tipa Cronbach-alfa iznosila je 0,85.

Majčina *percepcija okolinske potpore* uključivala je percepciju *rodbinske potpore* i percepciju *prijateljske potpore*. Percepcija rodbinske potpore definirana je Skalom rodbinske potpore (Turner i Marino, 1994.). Skala se sastoji od osam tvrdnji koje se odnose na percepciju rodbinske potpore. Primjer tvrdnje: *Ma što se dogodilo, uvijek mogu računati na pomoć svoje rodbine.* Odgovori se procjenjuju na skali od 1 do 5 (1 – nikako se ne slažem do 5 – potpuno se slažem). Cronbach-alfa iznosi 0,97. Percepcija prijateljske potpore definirana je Skalom prijateljske potpore, koja se sastoji od istih čestica kao i Skala rodbinske potpore, osim što je riječ *rodbina* zamijenjena riječju *prijatelji* te dodana još jedna čestica (*Organiziram svoje vrijeme tako da se najmanje jednom tjedno viđam s prijateljima.*) Cronbach-alfa iznosi 0,95.

Majčini percepcija ekonomskoga statusa obitelji, odnosno ukupna mjera *ekonomskih poteškoća obitelji*, izražena je kao linearna kombinacija ukupno 28 čestica triju skala – Skale e-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 17 (2008),
BR. 3 (95),
STR. 553-571

MILJEVIĆ-RIDIČKI, R.,
PAVIN IVANEC, T.:
ŽIVOTNA...

konomskega stresa (Pearlin i sur., 1981.), Skale ekonomiziranja (Fergusson, Horwood i Beautrais, 1981.) i Skale ekonomskih poteškoća (Elder i sur., 1990.). Veći rezultat znači i više ekonomskih poteškoća, a neki od primjera čestica jesu: *Imate li poteškoća u plaćanju računa za režije?*, *Jeste li u zadnjih godinu dana bili prisiljeni odgoditi kupnju nove odjeće?*, *Jeste li u zadnjih godinu dana zbog eventualnih ekonomskih poteškoća bili prisiljeni posuditi novac od prijatelja ili rođaka?* Cronbach-alfa iznosi 0,94.

Opremljenost obitelji materijalnim poticajnim okolišem u ranom djetinjstvu ispitana je adaptiranom verzijom Upitnika za procjenu kućne opremljenosti i aktivnosti dostupnih djetetu u ranom djetinjstvu – HOME Inventory (Bradley i Caldwell, 1980.). U ovom istraživanju upotrijebljene su one čestice (njih 20) iz upitnika HOME – rano djetinjstvo na koje se odgovori mogu dobiti intervjuom s majkom (Caldwell i Bradley, 2001., str. 57.), a odnose se na područja opremljenosti materijalima za učenje kod kuće, jezičnoga poticaja te raznolikost poticaja. Cronbach-alfa iznosi 0,85.

Kognitivni status djece ispitan je sljedećim mjerama:

Neverbalni aspekt intelektualne razvijenosti ispitan je Ravenovim progresivnim matricama namijenjenima djeci od 5 do 11 godina. Rezultat omogućuje procjenjivanje mentalnog razvoja prema intelektualnoj zrelosti djeteta (Raven, Court i Raven, 1994.).

Verbalni aspekt intelektualne razvijenosti ispitan je Chrichtonovom ljestvicom rječnika namijenjenom ispitivanju verbalnog aspekta inteligencije djece do 11 godina (Raven, J. C., Court, i Raven, J., 2001.).

Spremnost za školu ispitana je Testom spremnosti za školu (TSŠ) (Vlahović-Štetić i sur., 1995.). Test se sastoji od pet podtestova, pri čemu Perceptivni test, Test spajanja točaka i Test precrtavanja služe za ispitivanje specifičnih sposobnosti, a Test poznavanja činjenica i Numerički test za ispitivanje predznanja.

Školski uspjeh u 1. razredu osnovne škole – prikupljeni su podaci o ocjenama iz hrvatskoga jezika i matematike na kraju prvoga dijela drugoga polugodišta prvog razreda osnovne škole.

Postupak

U uzorak su, uz prethodni dogovor i pristanak majki, ušle sve samohrane majke starijih vrtičkih grupa i njihova djeca. Ispitivanje je provedeno u dva navrata: dok su djeca bila u vrtiću, u najstarijoj skupini (godina prije polaska u školu) i u drugom polugodištu 1. razreda osnovne škole. Ispitivanje kognitivnoga statusa djece provedeno je dok su djeca bila u najstarijoj vrtičkoj skupini. Ni u jednom vrtiću nije bilo slučajeva da majka odbije sudjelovati u istraživanju (majke su najvjerojatnije

bile motivirane time što su imale priliku dobiti dodatne podatke o svojoj djeci i mogućnost razgovora sa psiholozima).

Veći dio testiranja djece bio je individualan. Zbog standardiziranosti postupka sva je ispitivanja vodio isti ispitivač, u suradnji s predškolskim psiholozima koji su sudjelovali u ispitivanju djece (u svakom vrtiću surađivao je psiholog koji je u njemu zaposlen). Sva ispitivanja djece provedena su u jutarnjim satima, između doručka i ručka. Majke su ispitivane u poslijepodnevnim satima, kad su dolazile po djecu u vrtić, prema prethodnom dogovoru.

Drugi dio ispitivanja proveden je s istim ispitanicima kad su djeca završila prvi dio drugoga polugodišta prvog razreda osnovne škole. Nisu uzete ocjene na kraju razreda, jer smo smatrali da su objektivnije na polovici drugoga polugodišta. Školski uspjeh djeteta procijenjen je prema ocjenama iz matematike i hrvatskoga jezika.

REZULTATI I RASPRAVA

● **TABLICA 1**
Aritmetičke sredine za pojedine mjere životne prilagođenosti majki te rezultati i značajnost Kruskal-Wallis testa po pojedinim mjerama s obzirom na vrstu jednoroditeljske majčinske obitelji

Deskriptivne karakteristike uzorka majki u Tablici 1 prikazuju prosječne vrijednosti na određenim mjerama životne prilagođenosti za svaku od skupina majki, odnosno vrstu jednoroditeljske obitelji zasebno. U istoj tablici navedeni su i rezultati i značajnost Kruskal-Wallisova testa (neparametrijske jednosmjerne analize varijance), provedenog za svaku od varijabli kako bi se provjerilo razlikuju li se pojedine vrste jednoroditeljskih majčinskih obitelji s obzirom na pojedine pokazatelje životne prilagođenosti.

	Rastavljene	Nikad udavane	Udovice	χ^2	p
Ukupna mjera ekonomskih poteškoća	41,14	36,64	37,80	3,42	0,18
Životno zadovoljstvo	2,80	3,04	2,94	0,90	0,64
Rodbinska potpora	4,03	3,85	4,18	0,23	0,89
Prijateljska potpora	4,17	4,15	4,04	0,29	0,87
Kućna opremljenost	37,38	35,91	37,22	1,16	0,56
N	21	11	10		

Kao što se iz podataka navedenih u prethodnoj tablici može vidjeti, dobiveni rezultati pokazuju kako među samohranim majkama, sudionicama ovog istraživanja, nema razlike u pojedinim mjerama životne prilagođenosti s obzirom na to jesu li majke razvedene, udovice ili se nikad nisu ni udavale. Dakle, majke iz sve tri skupine navode kako dobivaju podjednaku razinu podrške od rodbine i prijatelja, kako je razina ekonomskih poteškoća s kojom se susreću podjednaka te kako su podjednako zadovoljne životom. Ispitali smo i razlikuju li se tri skupine majki po obrazovanju, a dobiveni rezul-

tati pokazuju kako tih razlika nema ($\chi^2=4,08$, $p>0,05$). Dakle različiti stupnjevi obrazovanja podjednako su zastupljeni u sve tri skupine majki.

Premda neki naši autori navode razlike u socijalnoj prihvaćenosti tipova jednoroditeljske obitelji (Halmi, 1997.; Raboteg-Šarić i sur., 2003.), naši nalazi nisu pokazali te razlike. Navedeni autori ističu kako naša sredina ima predrasude prema rastavljenim i neudanim majkama, što posredno utječe i na stav majčine bliže okoline (rodbine i prijatelja prema ovim majkama), pa tako i na razinu socijalne podrške koju ove majke dobivaju. U našem istraživanju, osim što nema razlike među majkama, ta je razina percipirane podrške u prosjeku i relativno visoka. Čini se kako je, sudeći prema rezultatima dobivenim u ovom istraživanju, položaj majki s obzirom na to zbog čega su samohrane podjednak, što može biti ohrabrujuće. Jedno od mogućih objašnjenja tih rezultata jest da su sve majke u ovom ispitivanju s područja grada Zagreba. Moguće je da u manjim sredinama ima više predrasuda prema rastavljenim majkama ili onima koje se uopće nisu ni udavale. Osim toga, u današnje vrijeme sve je veći broj uspješnih, situiranih, neudanih žena, koje su vlastitim izborom samohrane majke. Moguće je i da se stav društva prema tim majkama općenito mijenja, što utječe i na majčinu bližu okolinu. To je, u konačnici, povezano i sa životnim zadovoljstvom majki. Naime, u ovom istraživanju nije se pokazalo da je određena skupina samohranih majki manje zadovoljna životom.

Dodatno smo htjeli provjeriti u kakvu je odnosu životno zadovoljstvo majki s razinom ekonomskih poteškoća te s percipiranom razinom podrške koju dobivaju od okoline. Korelacije među navedenim varijablama prikazane su u Tablici 2, a u istoj tablici prikazane su i ostale korelacije među ispitivanim varijablama (mjere majčine životne prilagođenosti i kognitivnoga statusa djece).

Kada je riječ o životnom zadovoljstvu, prikazane korelacije pokazuju kako je razina životnoga zadovoljstva majki povezana s njihovom percepcijom ekonomskog stanja obitelji. Majke koje percipiraju da je njihov ekonomski status slabiji ujedno su i manje zadovoljne životom od majki čija je percepcija ekonomskoga statusa bolja. Životno je zadovoljstvo majki i u pozitivnoj korelaciji s percipiranom količinom rodbinske i prijateljske podrške, ali i s obrazovanjem majki. Prema podacima Carlsona i Corcorana (2001.), kod samohranih majki depresivne epizode češće su nego kod udanih majki i razina psihološkoga funkcioniranja općenito je niža. Moguće je da visoka razina rodbinske i prijateljske potpore pomaže majkama u našem uzorku u psihološkom funkcioniranju.

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.
1. Životno zadovoljstvo		,45**	,46**	-,71**	,29	,37*	,30	,16	,11	,19	,10	,13	,58**	,48**	,42**
2. Rodbinska potpora			,63**	-,29	-,05	,10	,27	,03	-,14	-,07	,08	-,08	,22	,19	-,15
3. Prijateljska potpora				-,37*	,23	,26	,26	,28	,19	,16	,19	,11	,36*	,32*	,07
4. Ekonomske poteškoće					-,43**	-,29	-,20	-,20	-,19	-,18	-,20	-,16	-,55**	-,47**	-,28
5. Kućna opremljenost						,51**	,40	,26	,45**	,34*	,25	,41**	,34*	,35*	,35*
6. Ravenove progresivne matrice							,30	,46**	,49**	,54**	,52**	,49**	,51**	,40**	,36*
7. Chrichtonova ljestvica rječnika								,15	,20	,25	,35	-,13	,22	,29	-,01
8. TSŠ – perceptivni									,32*	,36*	,41**	,38*	,27	,17	,34*
9. TSŠ – poznavanje činjenica										,46**	,29	,29	,21	,29	,41**
10. TSŠ – numerički											,41**	,34*	,45**	,59**	,26
11. TSŠ – spajanje točaka												,72**	,38*	,27	,15
12. TSŠ – precrtavanje													,39**	,21	,17
13. Ocjena iz hrvatskog														,80**	,40**
14. Ocjena iz matematike															,31*
15. Obrazovanje majke															

** p<0,01; * p<0,05

Ⓜ TABLICA 2
Korelacije među
mjerama majčine
životne prilagođenosti
i mjerama kognitivne
uspješnosti djece

Kada je riječ o ekonomskom statusu, on je podjednak u sve tri skupine samohranih majki (Tablica 1). U Halmijevu istraživanju (1997.) dobivene su razlike u socioekonomskom statusu među majkama: najbolji status imaju udovičke obitelji, zatim rastavljene, dok je najnepovoljniji status roditelja koji nisu bili u braku. Opravdano je pretpostaviti kako bi se među majkama koje se nikad nisu udavale očekivalo nešto više ekonomskih poteškoća u odnosu na ostale dvije skupine majki. Naime, one uglavnom nemaju osiguran dodatni izvor prihoda, poput rastavljenih (koje bi trebale dobivati alimentaciju) i udovica (s mirovinom preminuloga partnera). No čini se kako svim majkama iz našeg uzorka njihovo zaposlenje osigurava dovoljno (odnosno podjednako) sredstava za sebe i dijete.

Ako uzmemo u obzir da ekonomski status utječe na kućnu opremljenost, a razlika u ekonomskom statusu između naše tri kategorije majki nema, onda i ne očekujemo razlike u kućnoj opremljenosti s obzirom na različitu vrstu jednoroditeljske obitelji u našem istraživanju, što je testiranje razlika i potvrdilo. Dakle, kućna okolina u kojoj djeca ovih majki odrastaju podjednako je poticajna bez obzira na to jesu li njihove majke rastavljene, udovice ili se nikad nisu udavale. No u skladu s očekivanjima, u domovima majki slabijega socioekonomskog statusa slabija je i kućna opremljenost materijalima koji čine poticajnu okolinu za dijete ($r=-0,43$, $p<0,01$; Tablica 2).

Ovdje valja napomenuti kako se pokazalo da je i kućna opremljenost obrazovanih majki kvalitetnija ($r=0,35$, $p<0,05$; Tablica 2), pri čemu obrazovanje majki u našem uzorku nije povezano s ekonomskim statusom. Moguće je da navedena razlika proizlazi iz toga što obrazovanije majke pridaju veću važnost opremljenosti doma raznolikim sadržajima za dijete, odnosno s istim ekonomskim resursima trude se stvoriti poticajniju okolinu za dijete.

● **TABLICA 3**
Rezultati djece na
pojednim mjerama
kognitivnih sposob-
nosti i školskog
uspjeha te rezultati i
značajnost Kruskal-
Wallisova testa po
pojednim mjerama
s obzirom na vrstu
jednoroditeljske
obitelji

	Djeca rastavljenih majki	Djeca nikad udavanih majki	Djeca udovica	χ^2	p
TSŠ – perceptivni	6,52	8,00	8,60	3,34	0,19
TSŠ – poznavanje činjenica	11,43	11,09	11,20	1,83	0,40
TSŠ – numerički test	7,00	6,45	6,00	0,39	0,82
TSŠ – spajanje točaka	10,29	7,09	12,20	3,86	0,15
TSŠ – precrtavanja	9,62	8,36	9,60	0,82	0,66
Chrichtonova ljestvica rječnika	46,33	44,09	42,40	0,99	0,61
Ravenove progresivne matrice	19,19	17,82	21,20	2,03	0,36
Ocjena iz hrvatskog	4,38	4,55	4,36	0,49	0,78
Ocjena iz matematike	4,48	4,36	4,00	0,60	0,74
N	21	11	10		

Dobiveni rezultati koji pokazuju kako razlika među majkama nema s obzirom na tip jednoroditeljske majčinske obitelji u skladu su s postavkama modela obiteljske strukture (Biblarz i Gottainer, 2000.). Naime, prema tom modelu razlike se među majkama samo s obzirom na obiteljsku strukturu i ne očekuju, jer je ta temeljna (obiteljska) struktura u našem uzorku ista.

Na temelju opisanih rezultata možemo pretpostaviti da ni djeca naših majki neće biti u nepovoljnijem položaju samo zato što odrastaju u određenom tipu jednoroditeljske majčinske obitelji, što su dobiveni rezultati također pokazali, barem kad se radi o predškolskoj i ranoj školskoj dobi. Naime, u okviru drugoga problema ispitali smo postoje li razlike na pojedinim mjerama kognitivnih sposobnosti djece s obzirom na vrstu jednoroditeljske majčinske obitelji u kojoj dijete odrasta. Prosječni rezultati djece na pojedinim mjerama kognitivnih sposobnosti u svakoj od kategorija samohranih majki prikazani su u Tablici 3. U istoj su tablici, za svaku od mjera, prikazani i rezultati te značajnosti Kruskal-Wallisova testa s obzirom na kategoriju samohranih majki.

Dobiveni rezultati pokazuju kako je uradak djece na pojedinim mjerama kognitivnih sposobnosti podjednak bez obzira na vrstu jednoroditeljske obitelji u kojoj dijete odrasta. Razlike nisu dobivene ni u školskom uspjehu djece. Dakle, kada se samo varijabla "tip obitelji" uzme u obzir, razlika među djecom nema ni na jednoj od mjera kognitivnih sposobnosti i školskog uspjeha. U našem istraživanju važnima su se pokazale neke druge karakteristike, poput ekonomskoga statusa obitelji, odnosno kućne opremljenosti te stupnja obrazovanja majki. Naime, provjerili smo postoje li među djecom neke razlike na mjerama kognitivnoga statusa s obzirom na poticajnost njihove kućne okoline (odnosno opremljenost doma materijalima za učenje). Kao što je već navedeno, kućna

opremljenost je (očekivano) u značajnoj negativnoj korelaciji s ekonomskim poteškoćama obitelji. Na temelju medijana ($C=38,00$) obitelji su podijeljene u dvije kategorije (pri čemu rezultati jednaki medijanu nisu uzeti u analizu). Valja naglasiti kako je na razini cijelog uzorka ukupna kućna opremljenost doma materijalima za učenje u prosjeku dobra, pa smo jednu kategoriju nazvali "dobra", a drugu "vrlo dobra" kućna opremljenost. Razlike su testirane Mann-Whitneyevim U-testom, a prosječni rangovi i rezultati prikazani su u Tablici 4 (zbog jednostavnosti prikaza navedene su samo one varijable na kojima je utvrđena statistički značajna razlika).

	Kućna opremljenost	N	Prosječni rang	Mann-Whitney U	P
TSŠ – test precrtavanja	dobra	15	12,00	60,00	0,01
	vrlo dobra	18	21,17		
Ravenove progresivne matrice	dobra	15	12,93	74,00	0,03
	vrlo dobra	18	20,39		
Ocjena iz hrvatskog	dobra	15	12,90	73,50	0,03
	vrlo dobra	18	20,42		

TABLETA 4
Prosječni rangovi i rezultati Mann-Whitneyeva U-testa za mjere kognitivnoga statusa i školskog uspjeha djece s obzirom na kućnu opremljenost

Rezultati pokazuju kako djeca koja odrastaju u domovima čija je kućna opremljenost vrlo dobra imaju statistički značajno bolji uradak na Ravenovim progresivnim matricama i na testu precrtavanja te imaju bolje ocjene iz hrvatskoga jezika. Na ostalim mjerama razlike nema. Dobivene razlike povezane s kućnom opremljenosti kao značajnim aspektom obitelji idu u prilog onima koje u pregledu istraživanja u području navode Duncan i Brooks-Gunn (2000.). Navedeni autori pokazuju kako su kućna opremljenost i raznolikost poticaja dostupnih djetetu u obiteljskom okruženju u pozitivnoj korelaciji s djetetovim kognitivnim statusom, što i naši rezultati djelomično potvrđuju.

U istraživanju koje su provele Carlson i Corcoran (2001.) dobivena je početna razlika među djecom na rezultatima razumijevanja čitanja i matematičkoga dostignuća s obzirom na različitu obiteljsku strukturu. No autorice navode kako se taj utjecaj same obiteljske strukture značajno smanjio kada su se kontrolirali kućna opremljenost i majčino obrazovanje, a u našem istraživanju također se pokazalo kako kućna opremljenost može značajno utjecati na pojedine aspekte kognitivnog razvoja djeteta. U istraživanju koje su proveli Biblarz i Gottainer (2000.) pokazalo se kako su djeca (odnosno adolescenti) majki udovica, među ostalim, bila i akademski uspješnija od djece odrasle s rastavljenim majkama. No autori također naglašavaju kako su razvedene majke bile osjetno slabijega ekonomskog statusa od udovica, što upućuje na posredujuću ulogu ekonomskoga statusa u povezanosti obiteljske struk-

ture i kognitivnog razvoja djece. Biblarz i Raftery (1999.) navode da su jednoroditeljske obitelji općenito u nepovoljnom položaju, radi nezaposlenosti roditelja ili dobivanja slabije plaćenih zaposlenja, pa se eventualna lošija postignuća djece mogu pripisati tim čimbenicima. Sve su majke u našem uzorku bile zaposlene, a njihova djeca polaznici vrtića. Samim tim one dobivaju trajnu pomoć u odgoju svoga djeteta. Uz njegu djeteta i brigu za dijete, vrtić pruža niz poticaja i od velike je pomoći u raznim aspektima razvoja djeteta (socijalnom, kognitivnom, emocionalnom, moralnom, razvoju govora itd.). Kada je riječ o uspjehu u školi, Vasta i sur. (1998.) navode da je školska kompetentnost djece u obiteljima s jednim roditeljem usko povezana sa zaposlenošću majke, a sve su majke u našem uzorku bile zaposlene. Osim toga, već je spomenuto kako se razlike među djecom iz različitih tipova obitelji češće dobivaju kada se kao mjera dostignuća u školi uzimaju procjene nastavnika, ali ne i kada je riječ o standardiziranim mjerama (Pike, 2003.).

U skladu s navedenim, možemo ustvrditi da ako se tipovi samohranih majki ne razlikuju s obzirom na razinu ekonomskih poteškoća te poticajnosti doma u kojoj dijete odrasta, ne iznenađuje što se ni dječja dostignuća na različitim mjerama kognitivnih sposobnosti ne razlikuju samo s obzirom na tip samohrane majke. Ovaj nalaz ide u prilog postavkama modela ekonomije kućanstva, gdje se glavnim čimbenikom smatraju ekonomski resursi koji preko poticajnosti doma mogu biti povezani s razlikama u kognitivnom razvoju u djetinjstvu.

Kada je riječ o povezanosti majčina obrazovanja i kognitivnoga statusa djece te školskog uspjeha, situacija je nešto složenija. Naime, najprije se treba prisjetiti kako je kućna opremljenost obrazovanih majki osjetno bolja. Sukladno tome, značajne korelacije majčina obrazovanja s uratkom djece na testu činjenica ($r=0,41$, $p<0,01$), Ravenovim progresivnim matricama ($r=0,36$, $p<0,02$) i ocjenom iz matematike ($r=0,31$, $p<0,05$) postaju neznačajne kada se kontrolira varijabla kućne opremljenosti. Jedina korelacija koja ostaje značajna jest ona između obrazovanja majki i djetetove ocjene iz hrvatskog jezika ($r=0,40$, $p<0,01$; $r=0,37$, $p<0,02$), što može ići u prilog već spomenutoj pretpostavci kako obrazovanije majke možda pridaju veće značenje stvaranju poticajne okoline, pa su tako i veći izvor jezičnoga poticaja za dijete (što prije svega ovisi o kvaliteti same verbalne komunikacije između majke i djeteta, a ne toliko o ekonomskim resursima). Pritom valja imati na umu i dvosmjernan odnos majčina poticaja i djetetova razvoja, spomenut u uvodnom dijelu. Naime, dijete koje je naprednije u verbalnoj komunikaciji djeluje i na razinu i kvalitetu verbalnoga poticaja koji dobiva od majke. Takav poticaj

(i interakcija karakteristika majke i djeteta) djelomično se može odraziti i na pojedine mjere djetetova uspjeha u školi.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Zaključno možemo reći kako su danas majke koje same odgajaju djecu u sličnom položaju, bez obzira na to jesu li udovice, nikad udavane ili rastavljene. One mogu imati neke zajedničke poteškoće u odnosu na dvoroditeljske obitelji, ali taj rizik nije nužno vezan uz tip jednoroditeljske obitelji. Isto se može reći i za njihovu djecu, koja su podjednako uspješna na pojedinim mjerama kognitivnoga statusa te na početku svoga formalnog obrazovanja. One razlike koje među djecom postoje mogu se u ovom istraživanju pripisati nekim drugim obiteljskim karakteristikama, prije svega poticajnosti djetetova doma. Bolja opremljenost raznolikim poticajima za dijete može povoljno utjecati na rezultate djece na pojedinim mjerama kognitivnih sposobnosti i školski uspjeh.

Kao što je već navedeno, valja naglasiti kako općenito, pa tako i u Hrvatskoj, nedostaje istraživanja koja obuhvaćaju sve ove tri skupine majki. Jedna od poteškoća vezanih uz ova istraživanja odnosi se na uzorak samohranih majki s djecom predškolske i rane školske dobi. Naime, relativno je teško doći do pojedinih kategorija samohranih majki. Prosječno trajanje rastavljenih brakova u Hrvatskoj jest oko četrnaest godina, a tada su i djeca uglavnom nešto starija. Udovica s mlađom djecom još je manje. To, naravno, dovodi u pitanje veličinu i heterogenost uzorka, kao i ostale s tim povezane metodološke poteškoće, što je prigovor koji se može uputiti i ovom istraživanju. Osim toga, ograničenje ovog istraživanja sastoji se i u tome što su njime obuhvaćene samo zaposlene majke iz urbane sredine čija su djeca polaznici dječjih vrtića. Stoga bi dodatna istraživanja na većim i heterogenijim uzorcima samohranih majki mogla omogućiti složenije nacрте i analize podataka, što bi pridonijelo boljem razumijevanju mogućeg utjecaja takve obiteljske strukture na životnu prilagođenost majki i razvoj djece u ranom i srednjem djetinjstvu.

LITERATURA

Amato, P. R. (2000.), The Consequences of Divorce for Adults and Children. *Journal of Marriage & the Family*, 62 (4): 1269-1288.

Amato, P. R. i Partridge, S. (1987.), Widows and Divorcees with Dependent Children: Material, Personal, Family, and Social Well-Being. *Family Relations*, 36: 316-320.

Biblarz, T. J. i Raftery, A. E. (1999.), Family Structure, Educational Attainment, and Socioeconomic Success: Rethinking the Pathology of Matriarchy. *American Journal of Sociology*, 105 (2): 321-365.

Biblarz, T. J. i Gottainer, G. (2000.), Family Structure and Children's Success: A comparison of Widowed and Divorced Single-Mother Families. *Journal of Marriage and the Family*, 62 (2): 533-548.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 17 (2008),
BR. 3 (95),
STR. 553-571

MILJEVIĆ-RIDIČKI, R.,
PAVIN IVANEC, T.:
ŽIVOTNA...

Bradley, R. H. i Caldwell, B. M. (1980.), The Relation of Home Environment, Cognitive Competence, and IQ among Males and Females. *Child Development*, 51: 1140-1148.

Caldwell, B. M. i Bradley, R. H. (2001.), *Home Inventory Administration Manual*, 3rd Edition. Little Rock: University of Arkansas for Medical Sciences and University of Arkansas at Little Rock.

Carlson, M. i Corcoran, M. (2001.), Family Structure and Children's Behavioral and Cognitive Outcomes. *Journal of Marriage and Family*, 63 (3): 779-792.

Deleire, T. i Kalil, A. (2002.), Good Things Come in Threes: Single-parent Multigenerational Family Structure and Adolescent Adjustment. *Demography*, 39: 393-414.

Demo, D. i Acock, A. (1993.), Family Diversity and the Division of Domestic Labor: How Much Have Things Really Changed? *Family Relations*, 42: 323-331.

Diener, E., Emmons, R. A., Larsen, J. i Griffin, A. D. (1985.), The Satisfaction with Life Scale. *Journal of Personality Assessment*, 49: 71-75.

Državni zavod za statistiku (2006.), *Žene i muškarci u Hrvatskoj*. Zagreb: Državni zavod za statistiku.

Duncan, G. J., Brooks-Gunn, J. (2000.), Family Poverty, Welfare Reform, and Child Development. *Child Development*, 71 (1): 188-196.

Elder, H. G., Lorenz, F. O., Conger, K. J., Simons R. L., Whitbeck, L. B., Huck, S. i Melby J. N. (1990.), Linking Economic Hardship to Marital Quality and Instability. *Journal of Marriage and the Family*, 52: 643-656.

Fergusson, D. M., Horwood, L. J., i Beauvais, A. L. (1981.), The Measurement of Family Material Well-being. *The Journal of Marriage and the Family*, 43: 712-721.

Frude, N. (1991.), *Understanding Family Problems – A Psychological Approach*. Chichester: John Wiley & Sons.

Halmi, A. (1997.), Marginalizacija samohranih roditelja – strategije protiv isključenja. *Ljetopis Studijskog centra socijalnog rada*, 4: 77-92.

Luster, T. i Okagaki, L. (1993.), *Parenting: An Ecological Perspective*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

Manning, W. D. i Smock, P. J. (1997.), Children's Living Arrangements in Unmarried-Mother Families. *Journal of Family Issues*, 18 (5): 526-544.

Mannis, V. S. (1999.), Single Mothers by Choice. *Family Relations*, 48: 121-129.

Martin, A. C. i Colbert, K. K. (1997.), *Parenting – A Life Span Perspective*. NY: The McGraw-Hill Companies.

Miljević-Ridički, R. (2004.), *Kognitivni razvoj djece i cjelovitost obitelji: provjera posredujućeg utjecaja životne prilagođenosti majki*. Doktorska disertacija. Zagreb: Filozofski fakultet, Odsjek za psihologiju.

Miljević-Ridički, R. (2005.), *The Influence of the Mother's Adjustment to Life on the Child's Initial Academic Achievement*, 27th International School Psychology Colloquium, July 13-17, str. 117.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 17 (2008),
BR. 3 (95),
STR. 553-571

MILJEVIĆ-RIĐIČKI, R.,
PAVIN IVANEC, T.:
ŽIVOTNA...

Pearlin, L. I., Lieberman, M. A., Menaghan, E. G., i Mullan, J. T. (1981.), The Stress Process. *Journal of Health and Social Behavior*, 22: 337-356.

Pike, L. T. (2003.), The Adjustment of Australian Children Growing up in Single-Parent Families as Measured by Their Competence and Self-Esteem. *Childhood*, 10 (2): 181-200.

Raboteg-Šarić, Z., Pećnik, N. i Josipović, V. (2003.), *Jednoroditeljske obitelji: osobni doživljaj i stavovi okoline*. Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.

Raven, J. C., Court, J. H. i Raven, J. (1994.), *Priručnik za Obojene progresivne Ravenove matrice*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Raven, J. C., Court, J. H. i Raven, J. (2001.), *Priručnik za Ravenove progresivne matrice i ljestvice rječnika, 6. dio: Crichton ljestvica rječnika*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Turner, R. J. i Marino, F. (1994.), Social Support and Social Structure: A Descriptive Epidemiology. *Journal of Health and Social Behavior*, 35: 193-221.

Turner, H. A. (2006.), Stress, Social Resources, and Depression among Never-Married and Divorced Rural Mothers. *Rural Sociology*, 71 (3): 479-504.

Vasta, R., Haith, M. M. i Scott, M. A. (1998.), *Dječja psihologija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Vlahović-Štetić, V., Vizek Vidović, V., Arambašić, L. i Miharija, Ž. (1995.), *Priručnik za Test spremnosti za školu*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Weinraub, M. i Gringlas, M. B. (1995.), Single Parenthood. U: M. H. Bornstein (ur.), *Handbook of Parenting, Vol. 3, Status and Social Conditions of Parenting* (str. 65-87), Mahwah, NJ: LEA.

Zarevski, P. (2000.), *Struktura i priroda inteligencije*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Life-Adjustment of Mothers in Different Types of Single-Mother Families and Cognitive Outcomes of Their Children

Renata MILJEVIĆ-RIĐIČKI
Faculty of Teacher Education, Zagreb
Tea PAVIN IVANEC
Institute for Social Research, Zagreb

The aim of this study was to examine the life-adjustment of mothers in different types of single-mother families as well as cognitive outcomes of their children. The participants were 42 single mothers (divorced, widows and never married) and their children (N=42). The indicators of mothers' life-adjustment were: the level of economic difficulties, perceived support from friends and relatives and mother's life-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 17 (2008),
BR. 3 (95),
STR. 553-571

MILJEVIĆ-RIDIČKI, R.,
PAVIN IVANEC, T.:
ŽIVOTNA...

-satisfaction. The indicators of children's cognitive outcomes included Raven's Coloured Progressive Matrices Test, Crichton Vocabulary Scale and School Readiness Test. In addition, data on children's grades (end of the first term of the first grade) was obtained. Data analysis revealed that there are no significant differences between three types of single mothers according to various indicators of their life-adjustment. Further, mothers' satisfaction with life is related to the level of economic difficulties and perceived support from friends and relatives. Mothers who have less economic difficulties and who receive more support from friends and relatives are more satisfied with life. There are no differences in children's cognitive outcomes with regard to the type of single-mother family. Obtained differences on certain cognitive outcomes can be ascribed to the quality of home environment.

Key words: single-mother families, life adjustment, children's cognitive outcomes

Anpassungsfähigkeit allein erziehender Mütter in verschiedenen Familientypen mit einem Elternteil und die kognitive Leistungsfähigkeit ihrer Kinder

Renata MILJEVIĆ-RIDIČKI
Lehrerakademie, Zagreb

Tea PAVIN IVANEC
Institut für Gesellschaftsforschung, Zagreb

Mit vorliegender Untersuchung sollte ermittelt werden, ob es unter den verschiedenen Familientypen allein erziehender Mütter Unterschiede gibt hinsichtlich der Anpassungsfähigkeit der Mütter und der kognitiven Leistungen ihrer Kinder. An der Untersuchung nahmen 42 allein erziehende Mütter (geschiedene Frauen, Witwen und unverheiratete Frauen) sowie 42 Kinder im Vorschulalter und frühen Grundschulalter teil. Die untersuchten Aspekte hinsichtlich der mütterlichen Anpassungsfähigkeit bezogen sich auf die finanziellen Schwierigkeiten der Familien, die im Familien- und Freundeskreis wahrgenommene Unterstützung sowie die Zufriedenheit mit dem eigenen Leben. Die kognitiven Leistungen der Kinder wurden anhand eines Schulleistungstests, ferner anhand Progressiver Matritzen nach Raven sowie mittels der Crichton-Skala zur Ermittlung des Wortschatzes untersucht. Angaben über die schulischen Leistungen der Kinder wurden ebenfalls festgehalten. Die Untersuchungsergebnisse zeigen, dass es hinsichtlich der Anpassungsfähigkeit der Mütter keinerlei Unterschiede zwischen den einzelnen Familientypen mit nur einem

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 17 (2008),
BR. 3 (95),
STR. 553-571

MILJEVIĆ-RIDIČKI, R.,
PAVIN IVANEC, T.:
ŽIVOTNA...

Elternteil gibt. Die Zufriedenheit mit dem eigenen Leben ist größer, je geringer die finanziellen Schwierigkeiten sind, mit denen eine Familie zu kämpfen hat, und je stärker die Unterstützung ist, die sie im Familien- und Freundeskreis erfährt. Auch hinsichtlich der kognitiven Leistungen der Kinder sind zwischen den verschiedenen Familientypen mit nur einer Erziehungsperson keine gravierenden Unterschiede zu erkennen. Die bei einzelnen Kriterien ermittelten unterschiedlichen kognitiven Leistungen der Kinder sind auf die verschieden ausgeprägten Anregungen aus dem unmittelbaren häuslichen Umfeld zurückzuführen.

Schlüsselbegriffe: Familien allein erziehender Mütter, Anpassungsfähigkeit der Mütter, kognitive Leistungen der Kinder